

Počíná se život a umučení
svatého Václava

Kristiánova legenda

a jeho báby svaté Ludmily

KRISTIÁNOVA LEGENDA

POČÍNÁ SE ŽIVOT A UMUČENÍ
SVATÉHO VÁCLAVA A JEHO
BÁBY SVATÉ LUDMILY

eknizky.sk

Kristiánova legenda by <http://pressbooks.eknizky.sk/legenda> is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License, except where otherwise noted.

Obsah

PŘEDMLUVA	vii
1	1
2	3
3	7
4	11
5	15
6	21
7	25
8	29
9	33
10	35

PŘEDMLUVA

Přeblaženému Pánu, svaté boží církve pražské druhému biskupu Vojtěchovi bratr nejpokornější a ani názvu posledního ze všech mnichů nezasluhující, křesťan toliko svým jménem Kristián, přeje v Kristu Ježíši, aby došel hojného a šťastného splnění svých modliteb.

Shledávaje, že umučení blahoslaveného Václava a jeho báby Ludmily blahoslavené paměti, kteří jako nové hvězdy ozařují světlem svých ctností vlast svou Čechy a všechn jejich lid, bylo vylíčeno neúplně a v skladbách sobě odporujících, pokládal jsem za vhodno obrátiti se k Vaší Svatosti, jenž z téhož rodu svůj původ odvozujete, abych z Vašeho rozkazu a s Vaším svolením toto líčení poněkud opravil, nebo kdyby v něm něco chybělo, abych se vyptal některých starců nebo mnichů, pokud ještě jsou na živu takoví, kteří skutky oněch světců na vlastní oči viděli nebo o nich z vypravování jiných slyšeli, a tím abych je doplnil. A nevěnoval jsem se této práci z nějaké touhy po slávě, poněvadž jsem zcela neznalý výmluvnosti a veškerá krása slov je mně cizí ačkoli, i kdyby se mi toho všeho v hojnosti dostávalo, přece by mi tíha mých hříchů bránila v oslavení zásluh tak velikých světců. Jakkoli však má nedostatečnost a neschopnost je převeliká a jakkoli vzdělání mé, srovná-li se se vzděláním lidí učených, přestává býti vzděláním, přece neztrácejte přes nesmírnost svých vin naděje na odpuštění a důvěřuje v pomoc právě těchto svatých, pokusím se, pokud mé síly stačí, vypsati události tak, jak se vskutku staly.

Ale nejprve musím říci toto: Kdyby ostatky tak vynikajících svatých a tak hodných svědků Kristových, oplývající divy znamenitých zázraků, chovali v zemích Lotharovců nebo Karlovců anebo jiných křesťanských národů, byli by již dávno tyto události, abych tak řekl, zlatým písmem vylíčili a byli by je oslavili zpěvem responsorií a antifon a výmluvnými kázáními i stavbou mnohých klášterů, třebaže se sami mohou radovat, že mají ctihodné ostatky těmto podobných mučedníků, vyznavačů, panen a jiných svatých. Kdežto my, kteří světců vůbec postrádáme a jen tyto dva, abych tak vyznal, po Bohu máme, chováme se k nim jaksi nedůstojně, a ačkoli den co den vidíme, my nehodní, divy jimi způsobené, jakoby v nevěře setrváváme a jim sloužiti zapomínáme. Jen tolik budiž pověděno o naší netečnosti.

viii Kristiánova legenda

Nyní Vás snažně prosím, slovutný biskupe a nejdražší synovče, poněvadž jste mne nehodného přiměl k této práci, abyste mne podporoval modlitbami u společného našeho ochránce, aby on, jenž Vám dopomohl svými zásluhami dosáhnouti hodnosti biskupské, zatím co pro Vás v příštím životě získá u Krista Pána korunu slávy za užitek odevzdaný ze svěřených ovcí, mně ráčil vymoci aspoň odpuštění hříchů: Dále Vás naléhavě prosím, abyste svou znamenitou moudrostí zahladil na této mé práci to, co nemoudrého má pošetilost ze sebe vydala, a svou učeností abyste ji ozdobil. Také ji račte svým potvrzením opatřiti, aby aspoň ve Vaší diecési směla býti opisována a čtena.

Tolik tedy krátce předeslavše, přistupme, opírajíce se jak o zásluhy blahoslaveného, mučedníka, tak o Vaše modlitby, k oslavení těch skutků, s pomocí Pána našeho a spasitele Ježíše Krista.

1

Morava, země slovanská, přijala, jak se podle ústního podání věří a uznává, víru Kristovu za dávných časů, za časů, jak se praví, slovutného učitele Augustina. Avšak Bulgrové neboli Bulhaři dosáhli prý této milosti již dávno před tím. Nebol nějaký Cyril, rodem Řek, vzdělaný stejně v písemnictví latinském jako v samém řeckém, když před tím Bulhaři víru přijali, jal se ve jménu svaté Trojice a nerozdílné Jednoty také národu svrchu řečenému, na Moravě bydlícímu, kázati víru Pána našeho Ježíše Krista. A když je získal Kristu, s přispěním milosti boží také nové značky nebo písmeny vynalezl a Starý i Nový zákon aještě jiné knihy přeložil zřečtiny, a latiny do jazyka slovanského. Mimoto ustanovil, aby se mše a ostatní kanonické hodinky zpívaly v kostele obecným jazykem, jak se až podnes v zemích slovanských namnoze děje, hlavně v Bulharsku, a mnoho duší se tím Kristu Pánu získává.

Když pak jednou přišel jmenovaný Cyril do Říma za pobožností, byl obviněn od papeže a od ostatních představených a správců církevních, že se odvážil proti kanonickým řádům ustanoviti, aby se bohoslužby zpívaly slovanským jazykem. Když se pokorně před nimi ospravedlňoval; ale nemohl jich vůbec obměkčiti, uchopil žaltář a přečetl veřejně přede všemi verš žalmistův, v němž se praví: Všeliký duch chval Hospodina. A poukazuje na tento verš, řekl: „Jestliže všeliký duch má chváliti Hospodina, proč mně, otcové vyvolení, bráníte zpívati služby božíslovansky nebo jiné texty překládati z latinského a řeckého znění do této řeči? Neboť kdybych byl mohl nějak pomoci onomu lidu, jako ostatním národům, jazykem latinským nebo řeckým, jistě bych se byl toho neodvážil. Ale pozoruje, že má ten lid tvrdou šíji a že jsou nevzděláni a neznalí cest božích, jedině tento prostředek jsem nalezl, ježž všemohoucí Bůh vnukl srdci mému a jímž jsem jich také mnoho pro něho získal. A proto nemějte mi za zlé, otcové a páni. Vždyť i blahoslavený apoštol Pavel, učitel pohanů, v listě ke Korintským praví: Jazyky mluvití nezbraňujte.“ A tu oni slyšíce to a podivující se víře tak velikého muže, svým usnesením ustanovili a písemně potvrdili; aby se směly v oněch zemích mešní obřady a ostatní kanonické hodinky zpívati svrchu uvedeným jazykem.

Sám pak blahoslavený Cyril zůstal v Římě a obléknuv mnišský šat, dokonal

2 Kristiánova legenda

tam poslední den svého života, zůstaviv ve svrchu řečených zemích bratra svého jménem Metoděje, muže horlivého a všelikou svatostí ozdobeného. A když tento mnoho snopů do stodoly Krista Pána shromáždil, je od samého vládce, jenž tehdy v onom kraji panoval a vládl veškeré zemi jako vznešený císař, ustanoven arcibiskupem, maje pod sebou sedm biskupů stejné svatosti. Ale jakož nepřítel pokolení lidského od samého počátku světa, od té chvíle, co první člověk okusil trpkostí zakázaného jablka, až do dnešní doby neustává rozsévati semeno nesvornosti mezi pokoru a pýchu, mezi lásku. a nenávist a mezi ostatní vůně ctností a zápach neřestí, tak nyní těžce nese, že je mu odnímán lid, jenž byl stále podroben jeho otroctví, a že je získáván pro pravého krále Krista Pána. I oděje se všemi zbraněmi. zloby, nové a neznámé pomocníky si k svému tak ničemnému boji získá, otrávené semeno svárů rozmetá mezi samy vladaře a náčelníky a ohnivé střely pýchy a lakoty chystá, až Svatopluk, jenž byl synovec toho slavného vládce nebo krále, který se stal dobrotivým zakladatelem a vůdcem všeho křesťanství a náboženství, vlastního svého strýce úkladně přepadl, s trůnu ho svrhl, oslepil a pokusil se ho jedem o život připravit. Ačkoliv však tento vypil smrtonosný nápoj, přece chráněn jsa boží milostí, neutrpěl žádné škody.

Potom Svatopluk, když se násilím zmocnil vlády, v záchvatu pýchy a zpupnosti společně se svou dvorskou družinou takřka pohrdl jako med plynoucím kázáním biskupa Metoděje a na jeho přesvatá napomínání plně nedbal, nýbrž dovolil svým údům, to jest lidu a národu svému, zčásti Kristu a zčásti dáblu sloužiti. Proto byla jeho krajina a země i s lidmi ji obývajícími od svrchu uvedeného biskupa blahoslavené paměti dána do klatby a zkrušena na svých polích a plodinách rozličnými pohromami, takže až do dnešního dne proto úpí. Neboť byla dána v plen a zajetí, v kořist a posměch, v spuštění a potupu všelikému tělu chodícímu po ní, poněvadž není obcování světla s temnotami, ani smíru mezi Kristem a Beliálem. A tyto příklady vztahují se patrně i na nás, kteří se pokoušíme v týchž stopách kráčet, poněvadž ten, kdo spatří hořeti dům souseda svého, musí míti starost o svůj vlastní.

2

Ale Slované čeští, usazení pod samým Arkturem a oddaní uctívání model, žili jako kůň neovládaný uzdou, bez zákona, bez knížete nebo vládce a bez města, potulující se roztroušeně jako nerozumná zvířata, toliko širý kraj obývali. Konečně když byli postiženi zhoubným morem, obrátili se, jak pověst vypravuje, k nějaké hadačce se žádostí o dobrou radu a o věštecký výrok. A když jej obdrželi, založili hrad a dali mu jméno Praha. Potom nalezše nějakého velmi prozíravého a důmyslného muže, jenž se jenom orbou zabýval, jménem Přemysla, ustanovili si ho podle výroku hadaččina knížetem nebo vladařem, davše mu za manželku svrchu řečenou pannu hadačku.

A když byli takto konečně vysvobozeni z rozličných ran morových, stavěli si v čelo po svrchu řečeném knížeti vladaře neboli vévody zjeho potomstva, sloužíce modlám a bůžkům a bujně slavíce oběti podle pohanských obyčejů, až nakonec vláda nad tou zemí připadla jednomu z rodu těchto knížat, jménem Bořivojovi.

Skvěje se květem vynikající krásy a mladistvé síly, navštívil tento jednoho času v nějaké záležitosti své a lidu sobě svěřeného svého vévodu nebo krále Svatopluka na Moravě a byl od něho laskavě přijat a pozván společně s ostatními na hostinu. Ale nebylo mu dovoleno usednouti mezi křesťany, nýbrž byl vyzván, aby se posadil po způsobu pohanů před stolem na podlahu. A tu prý mu řekl biskup Metoděj, jemuž bylo líto jeho ponížení: „Jaká běda, ty, muž tak vynikající, a nestydíš se, žes vyhoštěn ze sedadel knížecích, ačkoliv sám také vévodskou moc a hodnost máš, ale raději chceš pro hanebnou modloslužbu s pasáky sviní na zemi seděti.“ On pak řekl: „V jaké nebezpečnosti bych se vydal pro tuto věc, nebo co dobrého by mi přineslo náboženství křesťanské?“ „Jestliže se zřekneš model a zlých duchů v nich sídlících,“ pravil biskup Metoděj, „staneš se pánem pánů svých a všichni nepřátelé tvoji budou podrobeni moci tvé a potomstvo tvé každodenně vzrůstati bude jako převeliká řeka, do níž se vlévají proudy rozličných potoků.“ I řekl Bořivoj: „Jestliže tomu tak jest, co překáží, abych byl pokřtěn?“ „Nic,“ pravil biskup, „jen buď hotov z celého srdce věřit v Boha Otce všemohoucího a jeho Syna jednorozeného, Pána našeho Ježíše Krista, a v Ducha Utěšitele, osvětitele všech věřících, nejenom pro světské

4 Kristiánova legenda

blaho, ale i pro spásu své duše, aby sis získal slavnou palmu věčnosti a stal se účastným společenství svátých v nevýslovné radosti.“ Tímto a podobným, jako med plynoucím povzbuzováním roznícená mysl jinochova prahla přijmouti milost křtu, i vrhnul se s celou svou družinou na zem k nohám biskupovým, velmi snažně ho prosil, aby se tak bez prodlení stalo. Nač třeba více slov? Druhého dne poučil vévodu i s třiceti dvořany, kteří s ním přišli, o základech víry, a když: podle obyčeje vykonali obřadný půst, obrodil je přeposvátným pramenem křtu. A když jej ve víře Kristově plně vzdělal, dovolil mu, obohatit ho mnohými dary; aby se vrátil domů, a dal mu s sebou kněze ctihodného života jménem Kaicha. Navrátivše se pak domů, usadili řečeného kněze na hrádku, jehož jméno bylo Hradec, a založili tam kostel ke cti blahoslaveného Klimenta, papeže a mučedníka, satanovi mnoho škod působíce a lid Kristu Pánu získávající.

Když to pozoroval onen věrolomný had, chopiv se svých vlastních zbraní, hleděl obnoviti starý boj. Ve veškerém lidu českém roznítil vzpouru proti knížeti, protože prý opouští otcovské mravy a přijímá nový a neslýchaný křesťanský zákon svatosti. Povstanou proti němu svorně a jednomyslně a snaží se ho vypuditi ze země, ba pokoušejí se i života ho zbaviti. Když to kníže poznal, odešel od nich aznovu se uchýlil na Moravu ke králi Svatoplukovi a k biskupu Metodějovi. I byl od nich přijat s velkou slávou ajak se slušelo a přebýváje u nich po nějakou dobu, seznámil se dokonaleji s naukou Kristovou. Ale svrchu řečený lid, setrvávaje ve své nepravosti, nějakého vévodu Strojníra, jehož jméno se do latiny překládá rege pacem, a který uprchnuv ze své země žil jako vyhnanec u Němců, přivede zpět domů, vypraviv pro něho poselství, a ustanoví si ho knížetem. Ale protože Pravda se nikdy neklame, kterážto praví v evangeliu: „Všeliké štípení, jehož neštípil Otec můj nebeský, vykořeněno bude“, s jejím přispěním byl rychle zmařen záměr nešlechtníků. Neboť ten vévoda, kterého si vyvolili, ačkoli z nich pocházel, zapomněl v dlouhém vyhnanství mluvit svou rodnou řečí. A proto je zavržen od svých vlastních volitelů, kteří především sami sebe obviňovali, že si zvolili takového člověka, jehož hlasu ani řeči nejsou s to rozuměti a k jehož uším neznalým jejich jazyka nemůže proniknout jejich volání. A protože řízením prozřetelnosti boží svrchu vzpomenutý kníže Bořivoj tam zanechal při svém odchodu přemnoho přátel, jedná se v jejich radě o tom, jak by se ukrotilo smýšlení lidu rozlíceného proti laskavému vladaři a jak by se popudilo vší mocí proti zrádnému vetřelci k jeho záhubě. Ale protože

velká většina zrádců přála tyranovi, dohodnou se obě strany na tom, že vyjdou z metropolitního města, totiž Prahy, a že uváží na sněmovním poli, co by měly činiti. Ale zrádná strana zrádců, křivě jednajíc, vzala si s sebou na to sněmovní pole tajně zbraně a krunýře a smluvili se mezi sebou proti straně spravedlivých na tajném znamení k vraždě, aby totiž někdo z nich, nebudou-li se stoupenci Bořivojovi tam s nimi chtít dohodnout, hlasitě a veřejně povolal tajné heslo, řka: Proměňme se, proměňme se!, a tu aby oblečení již v krunýře a přílby, které si vskrytu přinesli, pobili svými meči všechny své odpůrce. Ale tento jejich ničemný záměr nezůstal nikterak utajen straně Bořivojově a tak i tito obléknuvše si pod šatem krunýře, vyjdou na sněmovní pole, kde se mělo rozhodnout o ustanovení knížete. A když se straně Strojmirově nelíbila rada strany Bořivojovy, jeden z nich povýšiv svůj hlas zvolá: Hej, našinci, proměňme se! Když však uslyšeli a poznali ten hlas straníci Bořivojovi, kteří přišli v krunýřích pod šatem, zvolají: Dobře, dobře jsi řekl, hle, nyní se ukážeš v pestrých barvách proměněn. A tak sklávše ho mečem obrátili všechny jeho druhy na útěk a jejich nepravého knížete vyhnali z vlasti. Potom pospíšivše na Moravu, přivedou dřívějšího vévodu zpět a znovu ho dosadí na jeho místo. Poněvadž pak tento kníže, když dlel na Moravě, učinil Bohu všemohoucímu slib, jestliže ho Pán přivede se ctí zpět do vlasti, že postaví basiliku ke cti blahoslavené matky boží a věčně neporušené Panny Marie, když se vrátil, bez prodlení hleděl splnit svůj slib na samém hradě Praze. Ten platí za prvního budovatele míst svatých, shromažďovatele kněží a zakladatele víry křesťanské, tenkrát. ovšem ještě nepatrně rozšířeně.

3

Měl také manželku jménem Ludmilu, dceru knížete Slavibora, z kraje slovanského, který se dříve jmenoval Pšov a který dnešní lidé nazývají nyní podle nově vystavěného hradu Mělnickem. A jako se mu tato rovnala v bludu pohanském, obětujíc modlám, tak také napodobujíc ho v náboženství křesťanském, ba vynikajíc ctnostmi nad ctnosti svého muže, stala se vstutku služebnicí Kristovou. Měl pak s ní často jmenovaný kníže tři syny a tolikéž dcer, a jak mu blahoslavený Metoděj prorockými ústy předpověděl, každodenně více moci nabýval i s veškerým svým národem a knížectvím. A dokonav běh času svého a naplniv dobrými skutky své dni, uzavřel den poslední dovršiv třicátý pátý rok svého života. I ujal se po něm vlády jeho prvorozený syn Spytihněv, všelikými ctnostmi dobré povahy a pověstí svatosti nadmíru se skvící. Neboť napodobuje svého otce, zakládal chrámy boží, shromažďoval kolem sebe kněze a kleriky, jsa dokonalý ve víře Kristově a dovršiv čtyřicet let svého života, odešel z tohoto světa k hvězdám. Po jeho smrti se ujal správy knížectví, jak známo, bratr jeho Vratislav, jenž měl manželku jménem Drahomiř, ze Stodoran, země pohanských Slovanů, kterou třeba přirovnati k oné Jezabel, jež ve své zlobě vraždila proroky, nebo k Evě, manželce prvního člověka, která porodila Kaina a Abela. Neboť Drahomiř povila tomuto knížeti dva syny, jednoho jménem Václava, druhého pak Boleslava. Ale ó tom bude řeč až na příslušném místě.

Tedy zbožná paní Ludmila, ovdověvši a ztratvši již i staršího ze svých synů, zůstávala ve svém domě, vzpomínajíc své dřívější nevědomosti a bludů, a každodenně v slzách oplakávala minulé hříchy. Ajako dříve dovolovala svým údům sloužití nečistotě a nepravosti pro nepravost, tak nyní je přiváděla k službě spravedlnosti pro posvěcení, říkajíc s apoštolem: „Jaký užitek jsem měla tehdáž z toho, zač se nyní stydím?“

O tom svědčí to, jak zmírňovala často bídu chudých, jimž jako matka v nedostatku pomáhala, hladové živíc, žíznivé osvěžujíc, cizince a nuzné šatem odívajíc. Svědčí o tom také kněží, o něž se obětavě starala tak jako o vlastní syny. A kdyby tito všichni mlčeli, dosvědčují.to příbytky Kristovy, jež obohatila poklady zlata a stříbra, nikoli, jak někteří činí, z loupeží a z majetku nuzných, ale z majetku, jenž jí byl od Boha svěřen. Byla zbožná a mírná ve všem a všelikých

8 Kristiánova legenda

plodů laskavosti plná. V almužnách byla štědrá a v nočních pobožnostech vytrvalá, v modlení nábožná, v lásce dokonalá, v pokoře mezi neznající, v péči o sluhy boží tak pohotová, že těm, kterým nestačila poskytnouti pomoci za denního světla, horlivě ji posílala v temnotách noci po svých služebnících, naplňujíc onen příkaz evangelia, podle něhož máme udělovati almužnu tak, aby nevěděla naše levice, co dělá pravice. Avšak kdybychom chtěli všechny projevy jejích ctností pérem vylíčiti, dříve by se nám nedostávalo světla denního než stránek knihy. Neboť dveře jejího domu byly dnem i nocí otevřeny pro každého, kdo šel kolem, takže mohla s blahoslaveným Jobem volati: „Dveře mé byly otevřeny počestnému, okem bývala jsem slepému a nohou chromému“ tato matka sirotků, utěšitelka vdov, neúnavná navštěvovatelka spoutaných a uvězněných, ve všelikých dobrých skutcích dokonalá. Když se tedy, jak jsme už poznamenali, jmenovaný vévoda Vratislav ujal vlády po svém zemřelém bratru, upevnil své panství, založil basiliku ke cti blahoslaveného Jiří mučedníka, ale byv překvapen smrtí, nespatriil jejího posvěcení, po němž dlouho toužil. Svého pak staršího syna Václava, hocha vroucí mysli, dal na vzdělání v zákoně božím a v písmě na hrad, jenž se nazývá Budeč, kde byl a je kostel zasvěcený od jeho bratra a předchůdce Spytihněva ke cti knížete apoštolů blahoslaveného Petra. A když, bystrého jsa rozumu, všechno, co mu učitel vykládal, přispěním Ducha svatého hluboko do paměti si vštípil a když mezitím jeho otec asi v třiatřiceti letech z tohoto světa odešel, byl povolán do hlavního hradu Prahy a na stolec otcovský od všeho lidu byl povýšen. Ale poněvadž ještě neodrostl věku chlapeckému nebo jinošskému, všichni velmožové, pojavše moudrý záměr, svěřili mladého vévodu i s jeho bratrem Boleslavem Ludmile blahoslavené paměti, služebnici Kristově, na vychování, dokud by s pomocí boží nedosáhli síly dospělého věku.

Když to však uviděla matka řečených hochů, jež ovdověši, užívala vladařské moci svého muže, z popudu ďáblova vzplála veškerým hněvem jedovatého srdce proti služebnici boží Ludmile a zlým podezřením byla svírána, domnívající se, že skrze výchovu jinochů, kterou svěřil všecken národ její tchyni, bude sama zbavena vlády a majetku a tato že si získá veškerou vladařskou moc. I dohodnuvši se se syny Beliálovými na přehanebném záměru, hledí vši moci ji zahubiti. Ale ctihodná a zbožná služebnice Kristova Ludmila to poznala; a chápajíc se zbraně pokory a trpělivosti proti ostnu pýchy, dala po prostřednících vzkázati své snaše toto: „Po žádném podílu na tvé vládě nezatožila má duše

zlákána zlou žádostivostí, ani nechci panovati nad tebou. Vezmi si své syny, a jak je ti libo, s nimi vládni, mně však dopřej volnosti, abych sloužila všemohoucímu Kristu, na kterémkoli chceš místě.“ Ale jakož se vždycky stává, že čím více se pokora podle vůle boží ponizuje, tím více se pýcha dáblem podněcovaná vypíná, tak velmi vlídnou a laskavou prosbu svaté Ludmily její snacha, vévodkyně, nejen s pohrdáním odmítla splniti, ale vůbec vyslechnouti. Když to viděla služebnice Kristova, pamatujíc na slova apoštola: „Neodporujte zlému, ale dejte místo hněvu,“ a na slova evangelia: „Když se Vám budou protiviti v tom městě, utecte dojiného,“ odešla se svými lidmi z hlavního hradu a odebrala se na nedaleký hrádek, jenž se nazývá Tetín, tím více se ozdobujíc drahokamy ctností, čím si byla jistější, že ji brzy dostihne pronásledovatel a že si vyslouží vítěznou palmu mučednictví, a trvala velmi zbožně na modlitbách, horlivě bdíc a se postíc a štědrrou rukou všem almužny poskytujíc.

Ačkoli pak byl blahoslavený Václav ještě útlého věku, u své matky přebýváje, proslul již v těch dnech také duchem prorockým a poznal všechno, co mělo přijíti, neboť mu to zjevil Kristus Pán v jasném vidění. Jednou za ticha nočního se zdálo svatému a duchem božím naplněnému Václavovi, že zcela jasně vidí dům nějakého kněze Pavla, jenž setrváváje věrně po boku často jmenované Ludmily blahoslavené paměti velmi oddaně jí sloužil, kterýžto dům byl utěšenými a prostornými ochozy dokola obehnaný jak je zbaven všech krásných staveb a docela liduprázdný. A tu on zapudiv tíhu tělesného spánku a k bdělému rozjímání se probudiv, několika lidem oznámí moudrou řečí, co se mu zdálo, a vykládaje hned prorockými ústy, jaký pravdivý smysl by vyličené už zjevení pro budoucnost mělo, takto osloví ty, které svolal: „Když jsem večer ulehl, drazí přátelé i vy, dvořané moji, za ticha nočního mne probudilo vážné a významné vidění. Neboť viděl jsem dům kněze Pavla zbavený veškeré nádhery stavební a od lidí zcela opuštěný. Jsem sklíčen zármutkem nad tímto viděním a těžce znepokojen starostí o věrné boží, ale přece, poněvadž nesmírné milosrdenství soudce všehomíra mne přivádí k naději, že člověk věřící, jak bylo přislíbeno, všechno dokáže, pokusím se vysvětliti jasným výkladem, směřujícím k bezpečnému objasnění věci, pravý smysl tohoto snu, jenž již vbrzku skutečnými událostmi bude prokázán. Nuže zboření domu, které jsem viděl, věští šťastnou smrt svaté a ctihodné paní, báby mé Ludmily. Ta totiž vdobě nepřilíš vzdálené v šíleném spiknutí, jež matka moje, jak podle rodu, tak podle habebných skutků pohanka, zosnuje s několika pomocníky, stejně odhodlanými

10 Kristiánova legenda

k zločinu, přepadena bude ozbrojenými ničemy, kteří tajně k ní přijdou, a pro vyznávání jména a víry Kristovy podstoupí kruté těla umučení. Nádherný pak dům lidmi opuštěný, jak vidění ukazuje, značí, že kněžstvo svěřené naší ochraně bude žalostně vypuzeno ze země a že nezaslouženě ztratí všechny svůj majetek. Neboť moje matka kleté paměti, zle nanávidíc živou víru, kterou já ze všech svých sil vyznávati, ctíti, ze srdce následovati a milovati nepřestávám a ani později nikdy nepřestanu, vynasnaží se tyto kněze rozličných stupňů, poněvadž jsou stejného smýšlení se mnou, zbaviti statků pozemských a kruté z knížectví vyhnati.“

V této bystré předpovědi se tedy jeho duch znalý pravdy nemýlil, ale docela ve shodě s jeho věšteckými výklady o zahubení jmenované paní a o krutém vypuzení kněžstva, které se v širokém okruhu přilehlých krajin ochotně poddávalo jeho panství, nebo spíše jeho skvělé štědrosti, v nezměněném pořádku se to všechno nedlouho potom, jak známo, vyplnilo.

Neboť když služebnice Kristova odešla, jak jsme již pověděli, zrádcům s očí, na téměř hradě, kam se uchýlila, byla dostižena nepřáteli. Jmenovaná vévodkyně poslala totiž nějaké své velmože, syny nepravosti, Tunnu a Gommona, se silnou tlupou na Tetín, aby zahubili její tchyni. Avšak tato služebnice Kristova, předvídjíc budoucnost, povolala k sobě svrchu jmenovaného kněze Pavla a požádala ho, aby sloužil mši svatou. Zpověď pak před tváří Zkoumatele srdcí velmi upřímně vykonavši a jsouc si už jista, že obdrží odměnu od Nejvyššího, zcela se ozbrojila zbraněmi víry a pokleknuvši k modlitbě, prosby k Bohu vysílala, aby ráčil její duši, kterou sám stvořil, v pokoji přijmouti. Potom, když se mše skončila, posílivši se přijetím těla a krve Páně, jala se horlivě zpívati žalmy. Když pak nastal večer, napadli řečení násilníci její dům a vylomivše bránu, ostatní své společníky ozbrojené meči a štíty postavili venku a jen náčelníci vrahů Tunna a Gommon s několika málo muži, vyrazivše dveře, vnikli s divokým pokřikem do ložnice, kde služebnice boží odpočívala. Tu k nim promluvila blahoslavená Ludmila pokorným hlasem: „Jaké to nenadálé šílenství vás štve? Nestydíte se a nevzpomínáte na to, kterak jsem vás vychovávala jako vlastní syny a kterak jsem vás obdarovávala zlatem, stříbrem a skvostnými šaty? Ale jestliže víte o nějaké křivdě, kterou jsem na vás spáchala, povězte mi to, prosím.“ Ale oni, jsouce ve své zuřivosti neoblomnější než skály a nedopřávající sluchu jejím slovům, neostýchali se vložiti na ni své ruce a stáhnuvše ji s lože, hodili ji na zemi. I řekla jim: „Nechte mne maličko se pomodliti.“ A když jí to dovolili, modlila se s rozpjatýma rukama k Pánu. Potom řekla: „Jestliže jste přišli mne zabít, snažně vás prosím, abyste mi mečem stali hlavu.“ Toužebně si totiž přála po příkladu mučedníků prolítím své krve Kristu svědectví vydati a palmu mučednictví s nimi na věky přijmouti. A také nepochybujeme, že si jí zasloužila, jakž to dosvědčuje Písmo svaté, jež praví: Ať jakoukoli smrtí spravedlivý bude zastížen, duše jeho občerstvena bude. Neblází katané nedbali tedy jejich prosebných slov a vhodivše provaz na hrdlo její, zbavili ji zardoušením života pozemského, aby žila na věky s Pánem Ježíšem Kristem, kterého vždycky milovala. Podstoupila pak mučednictví šťastná a Bohu oddaná

12 Kristiánova legenda

služebnice Kristova Ludmila v sobotu, 16. září 0 první vigílii noční (v 61. roce svého života).

Ale veškeré její kněžstvo a všichni domácí služebníci obého pohlaví porůznu se rozptýlivše, když zabit byl pastýř, v rozličných skryších se skrývali a tak si pozemský život zachovali. Potom, když se přeukrutní katané vzdálili, scházeli se s velikým strachem a nářkem k jejímu pohřbu a vykonavše s největší uctivostí všechno, co se jevilo k pohřbení potřebným, svěřili její přesvaté tělo zemi. Ale krvaví katané vrátili se; když si rozchvátili kořist, k své paní, a přinesli jí přeradostnou zprávu o zavraždění nevinné, domnívajíce se, že jsou provždy obohaceni a že budou na věky žítí, ačkoliv je brzy čekal strašný a neuhasitelný trest ohně pekelného. Řečená pak zrádná paní zrádců, přivlastnivši si všechn majetek své tchyně, počala vládnouti společně s jmenovanými násilníky, obdarovavši je příbuzné jejich a čeleď neobyčejným množstvím zlata a stříbra i šatstvem vzácným a drahocenným. I vládli celé zemi české jako velkomožní vévodové, ale nikoli z milosti boží.

Když takto nádherně si žili a nesmírně se těšili a radovali, spravedlivá pomsta božího trestu neočekávaně postihla bezbožníky, kteří se nebáli spáchat tak veliký a tak krutý hřích, že své přehanebné ruce vztáhli bez příčiny na nejjasnější služebnici Kristovu. Neboť popuzováni jsouce otcem svým ďáblem, knížetem svárů, počali všechny své vrstevníky asouvěkovce vopovržení míti. Odtud povstala roztržka a převeliká nenávist mezi výše jmenovanými velmoži, totiž Tunnou a Gommonem a paní jejich, takže se všechny její myšlenky a řeči zabývaly ve dne v noci jejich záhubou. Když to viděl jmenovaný násilník Tunna, přepadl ho hrozný strach, takže se všemi svými příbuznými z té země uprchl a ode všech jsa nenáviděn, jako vyhnanec sem tam bloudil a žádný jeho potomek se už do vlasti nevrátil. Gommon pak byl polapen, když hledal se svým bratrem záchranu v útěku, a byv odsouzen k smrti, ztratil i se svým bratrem zároveň život časný a věčný. Než paní jejich, vidouc, že prchají, vylila všechn vztek jedovatého srdce na jejich potomky a všechny je od nejstaršího až k nejmladšímu v jednom dni a jedním výrokem zahubila. A v tom se jasně ukázalo první znamení Ludmiliny svatosti, že řízením Prozřetelnosti boží žádný z jejich vrahů nezůstal na živu. Jiní, kteří ze svých domovů odešli a na různé strany se rozprchli, upadnuvše v nenávist u všech lidí a boží pomstou jsouce stíženi, vydechli svou duši a jejich děti pomřely nejbezbožnější smrtí, namnoze však

byly mečem sřaty. Tak se naplnilo slovo Páně, jenž praví v evangeliu: Všichni, kteříž se meče chopí, mečem zahynou.

V týchž pak dnech projevily se na hrobě přeblahoslavené a často jmenované paní a mučednice Ludmily přispěním milosti boží přeslavné zásluhy jejích ctností. Neboť zjejího náhrobku šířila se taková hojnost podivné a přelíbezné vůně, že převyšovala vůni všech vonných látek a květů. Mnozí tu také spatřili v tichu tmavé noci opětovně a na vlastní oči svíce a pochodně, božským jassem planoucí. A to všechno nezůstalo vládkyni, totiž její vražedkyni, nikterak utajeno. Když se o tom dověděla, poražena jsouc nesmírným strachem, nevěděla, co má dělati. Konečně pojala znovu jedovatý úmysl a poslala své služebníky na Tetín, kde odpočívalo ctihodné tělo, uloživši jim, aby dům blahoslavené Ludmily nad hrobem jejím přestavěli na způsob basiliky. A kázala ji nazvati ke cti blahoslaveného Michaela archanděla, tak aby zázrak, který by se tam snad budoucně objevil, nebyl přičítán zásluhám blahoslavené mučednice, nýbrž zásluhám světců, jejichž ostatky by tam byly uloženy. Když se toto stalo, taková posvátná hrůza naplňovala všechny lidi vstupující do té basiliky, že jen s největší úctou se odvažovali tam vejíti. A od té doby se dály na tom místě přeslavné a znamenité zázraky.

Mezi tím blahoslavený Václav, zvolený kdysi vnuknutím Kristovým za vévodu, vyrostl z chlapeckých let a zářil květem nejpůvabnějšího mládí. Hluboko pak v paměti chovaje, v čem byl od učitele písma vzdělán, vroucně toužil naplniti skutkem to, co sluchem poznal. A proto jeho věrolomná matka s některými syny Beliálovými, kteří s ní stejně smýšleli, nenávidíce ho pro jeho skutky a přesvaté smýšlení, radili se mezi sebou a řekli: „Ach běda, co si počneme a kam se obrátíme! Neboť kníže náš, jenž byl od nás na trůn povýšen, zkažen byv kněžími a takřka mnichem se stav, nedovoluje nám kráčetí sráznou a navyklou cestou našich neřestí. A jestliže si tak počíná nyní jako chlapec nebo jinoch, co asi bude dělati jako mladý muž nebo stařec?“ Od toho času se tedy počali k němu chovati velmi nepřátelsky, vyhrožující mu a i jinak mu působíce přemnohá příkoří.

Ale muž Bohu milý, odrážej to všechno zbraní víry a chráně se štítem trpělivosti, snášel to s myslí neporušenou. Neboť i kněze jeho a některé mnichy, jejichž vyučováním se posiloval, pokoušeli se ti bezbožníci zabítí, ustavičně jim úklady strojíce, a převelikými hrozbami je hleděli zastrašiti, aby nikdo z nich neměl odvahu k němu choditi. Ale on věda o tom všem, s muži sobě věrnými si prorazil zadní dvířka a když slunce zapadlo, tajně k sobě povolával některé kněze, a když se v noci naučil všemu, co mu bylo prospěšné, za ranního úsvitu nechával učitele nebo kněze sobě milého tajně odejítí. A knížečku svou skrýval a pod šatem ji nosil, a kdekoliv našel klidné místo, pilně ji čítal a naříkaje v nitru svém nadmíru truchlil nad zatvrzelostí lidu svého a nad jeho slepotou a nevěrou. Konečně“ posílen Bohem a ctností se opásav, povolal k sobě matku svou a všechny velmože, a jak se slušelo, obořil se na ně tak, jak praví Kniha moudrosti: Slova moudrých jsou jako osmové a jako hřebové hluboko vbití. Promluvil pak blahoslavený Václav takto: „Proč jste mi zbraňovali, synové zločinců, símě lži a mužové nespravedliví, abych se učil zákonu Pána našeho Ježíše Krista a poslouchal rozkazů jeho? Jestliže se vám nechce sloužiti Kristu, proč aspoň jiným toho nedovolujete? Jestliže jsem však až dosud žil pod vaším opatrovnicktím a mocí, od nynějška to odmítám a Bohu všemohoucímu chci z upřímného srdce sloužiti.“

Povstala potom pro tuto příčinu a rozličné jiné věci převeliká různice mezi

16 Kristiánova legenda

těmi velmoži, kteří setrvali po boku zbožného vévody, a mezi ostatními, kteří podporovali ničemnou stranu bezbožné panovnice. I rozdělili se rádcové a přední mužové země a trny nesvornosti rozbujely se mezi nimi až k prolévání krve. Ale strana spravedlivých, ačkoli byla velmi malá, nabyla přece vrchu nad stranou nespravedlivých, jako vždy nejednotnou. Neboť stále jmenovaný vévoda Václav, staraje se o zjednáání pokoje, pojal vnuknutím Ducha svatého úmysl, matku svou, která byla příčinou veškeré zloby, z vlasti vypuditi, aby vyhnáním jejím a všech jejích bezbožných přívrženců byla utišena zuřivost rozbrojů amír v církvi Kristově se vzmohl, tak aby všichni dokonale poznali, majíce jednoho a téhož pána, pravé učení Kristovo, a až bude všechno zařízeno, co by se zdálo sloužiti míru v knížectví, a až po vypuzení a vyhnání synů nesvornosti bude upevněn pokoj, povolati zase matku se ctí do vlasti. A to všechno s pomocí Boha stvořitele vstřetku vykonal. Neboť vyhnal svou matku s největší hanbou ze země a tak ji Bůh všemohoucí stihl zaslouženým trestem za to, že prolila nevinnou krev blahoslavené Ludmily a že ji prolila bez příčiny. Ale poněvadž byl pln cudné bázně, která trvá věky věkův, a poněvadž byl pamětliv příkázání božích, podle nichž máme otce i matku ctíti, přivedl ji po nějakém čase zase zpět, dřívější důstojnosti panovnické však zůstala zbavena až do dne své smrti. Ale o tom, jak se toto všechno stalo, pomlčme pro krutost těchto událostí a pokračujme v započatém výkladě. Po mnohých protivenstvích a strastech dožila se i toho, že jeden její syn byl zavražděn od jejího druhého, mladšího potomka.

Rozpomenuv se potom blahoslavený Václav na svou bábu, v jaké svatosti na této zemi žila a jakou slávu u Všemohoucího v odměnu za to získala, proléval proudy slz, a pojav s kněžími a některými zbožnými muži přesvatý úmysl, poslal je na řečený hrad Tetín a uložil jim, aby třeba jen její kosti a prach zetlelého těla důstojným přenesením k němu dopravili.

Sám však vnuknutím Ducha svätého si byl jist a několika svým důvěrným přátelům se o tom zmínil, že přispěním boží milosti připomenutí poslové tam najdou nějaká znamení. Když pak tito poslové, vyplňující rozkazy pána svého, vstoupili do basiliky a odhrnuvše hlínu, objevili hrob, tu pozorující, že náhrobní deska, kterou bylo ctihodné tělo pokryto, je zčásti ztrouchnivělá, báli se ji pozvednouti. „Jestliže je dřevo zetlelé,“ tak si říkali, „čím spíše zetlelo to, co je uvnitř?“ A chtěli hrob znovu s největší pečlivostí uzavřít. Ale tomuto jejich úmyslu se postavil na odpor jeden z nich, kněz Pavel, o němž jsme se již zmínili a jenž sní byl spjat přátelstvím, dokud na této zemi žila, a vždy ji ve

všem svými službami podporoval, a řekl: „Nikterak se nestane tak, jak pravíte, nýbrž podle rozkazu knížete, najdu-li třeba jen prach zetlelého těla, vezmu jej s sebou.“ A ostatní, souhlasíce s ním, svorně zvedali desku. Ale jak ji zvedali, deska se zlomila, takže jmenovaný Pavel upadl s hlínou na tělo nebožčino. Tu vstav rychle a odhrnuv spěšně hlínu, shledal se svými druhy svaté tělo úplně neporušené, ledaže obličej byl pln prachu, který jej pokryl, když se víko, jak jsem svrchu poznamenal, při odkrývání zlomilo. Náramnou radostí tedy vzplanuvše a nesmírnou vděčností Bohu všemohoucímu projevující, vyzvedli přesvaté její tělo ze země, do drahocenných pláten, jak se slušelo, je zavinuli, před oltář položili a chvály a díky nesmírné boží milosti vzdávali.

A když všechny obřady řádně vykonali, uložili tělo na nosítka a ta naložili na hřbety dvou koní a tak téže noci až do hlavního hradu, totiž Prahy, vytrvale pospíchali. Nalezeno pak bylo tělo blažené a Bohu oddané služebnice Ludmily ve středu dne 19. října o hodině dvanácté. A přinesli ji do Prahy třetího dne, v pátek 21. dne téhož měsíce, za nesmírné radosti, zatím co všichni plesali a Krista chválili. Neboť ti, kteří je vezli, dříve než s ní vkročili do hradu, poslali napřed ke knížeti posly s dobrou zprávou. Když pak tito k němu přišli, shledali, že se uložil k spánku, i vzbudili ho radostně a tu potěšitelnou novinu mu oznámili, že s přispěním Boha všemohoucího tělo tak znamenité paní, totiž báby jeho, neporušené našli.

Tu on ihned vstal a s největší radostí do chrámu pospíšiv, vzdával Kristu Pánu nesmírné díky. Když slunce osvětlilo svými paprsky zemi a jeho záře zapudila temnoty, svolal kněžstvo a zástup věřících a s převelikým průvodem spěchal jí naproti. Setkali se pak s věrnými nosiči, vezoucími často připomenuté tělo svaté Ludmily. A ihned si je vložili kněží a jáhnové radostně na svá ramena a dobrořečíce Bohu a zpívající žalmy a chvalozpěvy, vnesli je do hradu. Vzkročivše pak do chrámu položili je před oltářem na dlažbu a počali mohutným hlasem zpívat. A tu se sbíhali věřící i nevěřící, pátrající se zvědavostí lidu vlastní, co se to stalo, a směřovali k dveřím chrámovým. Tehdy kníže, poradiv se s kněžími, odhalil společně s nimi tělo před tváří veškerého lidu, aby všichni uvěřili, že ji Kristus Pán neporušenou zachoval. A všichni, vidouce to, neúnavně oslavovali zázraky Kristovy a nikdo nemohl odporovati pravdě, neboť všem byla patrna neporušenost jejího těla a pevnost vlasů a její obličej se skvěl, jako by byla živá. Mimoto její roucha krásou a neporušeností tak zářila, jako by byla toho dne utkána. A tu všichni, když to spatřili, s hlasitým plesáním ji

18 Kristiánova legenda

oslavovali a prohlašovali, že je nadmíru hodna veškeré pocty a chvalořečení. Potom vykopavše zemi a upravivše hrob, pokusili se ji v téže basilice pohřbíti. Ale vykopaný hrob náhle zaplavila voda. I usoudili mnozí, kteří to viděli, že se toto místo hrobu služebnici Kristově nelíbí. Azaházevše znovu hrob, postavili na něj rakev se svatými ostatky, čekající na pomoc boží. A pak pospíšili radostně do svých domovů.

Po krátkém pak čase svrchu jmenovaný kněz vypravil posly do Řezna a tázal se biskupa tohoto města, jménem Tutona, protože Čechové náleželi tenkrát k jeho diecési, na radu, co má učiniti s řečeným tělem. A ten zkoumaje předpisy zákona božího, podle moudrostí Bohem mu dané, vzkázal mu v odpověď, aby tělo, jež má svůj počátek v prvním člověku, kterému bylo řečeno: „Země jsi a do země půjdeš, prach jsi a v prach se obrátíš“, uložili do hrobu do té doby, až by se zjevila sláva Kristova. A tu kníže vzplanuv nesmírnou horlivostí boží, prosil jmenovaného biskupa velmi pokorně, aby ráčil k němu přijíti a sám tělo pochoval a aby zasvětil basiliku, jíž se biskupského posvěcení ještě nedostalo. Ten však omlouvaje se, že pro slabost stáří nemůže přijíti, poslal svého spolubiskupa s několika přísluhujícími kněžími, aby ten chrám zasvětil. A ten přišed, nejdříve posvětil chrám Pánu. Potom, když uplynulo šest dní, pohřbil řečené tělo na témž místě, které dříve voda zaplavila. Podivuhodná to věc a postačující k důkazu o zásluhách služebnice Kristovy, že když ji kněží chtěli pohřbít na místě neposvěceném, ukázala se tam voda, kdežto když přišel spolubiskup a posvětil basiliku, už se voda vůbec neobjevila. Slušelo se zajisté, aby ta, která v blaženém obcování svůj život blaženě trávila, také s vyšším posvěcením byla pohřbena; když se svatými měla usednouti po pravici Kristově. Když spolubiskup toto řádně vykonal, byl od knížete po zásluze odměněn a vrátil se zpět do vlasti.

Když pak nadešel výroční den přenesení jejího svatého těla, ráčil Kristus Pán, aby oslavil jméno své a dosvědčil zásluhy své služebnice, učiniti znamenitý zázrak. Neboť, zatímco podle obyčeje zachovávaného v náboženství křesťanském, že se totiž kněžstvo shromažďuje a oslavuje památku takových událostí, po modlitbách společně zasedli, aby posílili svá těla, nějaký hoch nemocí tělesnou zesláblý a zkřivený, že vůbec nemohl vzhůru pohlédnouti, když vyzýval před dveřmi basiliky, kde odpočívá tělo tak znamenité paní, moc Kristovu a dovolával se zásluh této světice, najednou se narovnal a nabyl opět své bývalé

síly. Vidouce to pak přemnoží, pěli chválu Kristu všemohoucímu, že ráčil skrze svou služebnici ukázati moc svou, jemuž je sláva na věky věků, amen.

6

Když tedy blahoslavený vévoda Václav s pomocí Kristovou uklidnil a upevnil své knížectví, jak se před Kristem osvědčil a jakou nádobou vyvolenou se stal, to vylíčiti by nestačil ani můj duch, ani jazyk a řeč, ani kniha, a také proto; že spoustou hříchů jsem obtížen, nedokázal bych vyložit, kolik škod jako vojín Kristův pro Pána bojující ďáblu způsobil a kolik snopů do stodoly Kristovy jako jeho věrný sluha nashromáždil. Ale abych o mnohém aspoň něco málo pověděl, neuchyluje se již jako chlapec od kázně boží, byl pravdomluvný v řeči, spravedlivý na soudě, poctivý a hodný důvěry a nad: obvyklou míru lidskosti milosrdný. Neboť kdykoliv byl někdo z obžalovaných před sborem soudců za jeho přítomnosti odsuzován soudci k trestu smrti, vzdaloval se pod nějakou záminkou a skrýval se, jak mohl, jsa pamětliv hrozby Kristovy v evangeliu: Nesuďte, abyste nebyli souzeni, a neodsuzujte, abyste nebyli odsouzeni. Galáře a šibenice za dřívějších časů postavené a až do jeho doby stojící kácel, sirotky, vdovy, chudé, lkající a raněné neúnavně utěšoval, hladové sytil, žíznivé napájel, nahé odíval, nemocné navštěvoval, mrtvé pohřbíval, cizince a pocestné jako nejbližší příbuzné přijímal, kněze, kleriky a mnichy jako Pána ctil, bloudícím cestu pravdy ukazoval, pokoru, trpělivost, mírnost a lásku, jež nade všechno vyniká, zachovával, násilím a lstí nikomu nic neodnímal a svou družinu nejen zbraněmi nejlepšími, ale i šatem opatroval.

Těmito a podobnými ctnostmi již od nejútlejšího mládí se vyznamenával a vkládaje kříž Kristův na údy své, pamětliv byl příkázání božího, v němž se praví: Chce-li kdo za mnou přijíti, zapřiž sebe sám a vezmi kříž svůj a následuj mne. Neboť v postním a zimním čase kráčival bos studenou a neschůdnou cestou od hradu k hradu, pěšky navštěvuje kostely Kristovy, takže bývalo viděti, jak jsou jeho šlépěje zvlhlé krví. A maje na sobě velmi drsné roucho žíněné, aby si cudnou čistotu zachoval, kteréžto roucho se až do dnešních časů pro úctu k němá jako nové uchovává, a jsa ustavičně oblečen na holém těle v šat vlněný jako mnich, navrchu však zahalen v nejkrásnější šat knížecí, skvěl se před Bohem i před lidmi. Skrovnou potravou posiluje své údy a vytrváváje i v noci neúnavně na modlitbách, neustával jedině Bohu nesmírné díky vzdávati. A jestliže se mu někdy stalo, jako knížeti, když mezi takovými zvířaty hodoval, že se

22 Kristiánova legenda

večer mimo svůj obyčej hojněji napil, jakmile se druhý den ráno vzbudil, spěchal co nejrychleji do kostela a svléknuv nejlepší roucho, jaké na sobě měl, dal je kterémukoli knězi nebo klerikovi, kterého tam našel, a padnuv mu k nohám snažně ho prosil, aby se za něho zvlášť pobožně modlil ke Kristu Pánu, aby mu milostivě odpustil hřích minulé noci spáchaný.

Služeb božích se pak s takovou horlivostí účastnil, že každodenně obětní chléb vlastníma rukama zhotovený Pánu opatroval. Neboť v čas žní chodíval za ticha hluboké noci na pole své se svým nejvěrnějším druhem, o němž budu později vypravovati zvláštní zázrak, znamenitě dokazující jich obou zásluhu, a nažav pšenice, na vlastních plecích ji domů nosil, na ručním mlýnku ji rozemílal a jsa pekařem a vévodou v jedné osobě, mouku prosíval a potom pro vodu chodil, rovněž v noci ji nabíraje se slovy: Ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého. A když i tu domů přinesl, s tou jemnou moukou ji mísil a dělal z ní oplatky. A na vinici spěchával; hrozny trhal a vlastníma rukama je vymačkáváje, naléval víno do džbánů a pro potřebu svaté oběti je uchovával. Kdežto pak přemnoží jiní, poněvadž nebyly tehdy ještě z kořene vyplety pověřivé obřady pohanské, horlivě přinášeli modlám hanebné žertvy a pokrmy a nápoji z nich se poskvřňovali, on sám se nikdy účastí na nich neprovinil, nýbrž vždycky se jim vyhnul, uživ nějaké záminky. Žaláře pobořil, šibenice a mučící nástroje, jež až do té doby sloužily k popravování lidí, ve svém milosrdenství ze základů vyvrátil a pohanské svatyně se zemí srovnal.

Když slyšeli křesťané o tom vypravovati, hrnuli se k němu, nejinak než jako včely k úlu, kněží, jáhnové a přemnoží sluhové boží ze země Bavorské, Švábské a jiných krajin s ostatky svatých a s mnoha knihami. A ty všechny on s nesmírnou úctou přijímal a vlídně se k nim chovaje, podporoval je, jak se slušelo, hojně zlata a stříbra mezi ně rozdávaje, krzny, otroky a rouchy ochotně je obdarovávaje a všem podle jejich potřeby služby prokazuje. A divili se všichni tito učitelé moudrosti jeho, takže patrně mohl s žalmistou prohlašovati: „Nade všechny učitele své jsem rozumnější učiněn; nebo přikázání tvá jsou rozjímáním mým,“ neboť v jeho mysli zátil toliko jas drahocenné perly. Hospodin mu také ráčil za jeho zbožnost udělití milost převelikou, že i v přemnohých bitvách byl vítězem.

Výraz tváře měl vznešený, zachovával cudnou zdrženlivost, ačkoliv je to řídká ctnost u mužů ženatých, a toužil ukončiti pozemský život smrtí mučednickou. S mírnými rozmlouval vždy laskavě, nemírné však, tuláky a lidi oddané obžerství a opilství nebo chtějící odpadnouti od pravé víry a přímé

cesty povolával k sobě, aspoň pod záminkou společného stolování; jestliže jich nemohl jinak dostihnouti, a dával je v božské rozhorlenosti mocně bičovati důtkami: Proti odvěkému nepříteli chápal se ustavičně štítu víry a mečem Ducha svatého, jenž je Slovo boží, neúnavně potíral pozemské mocnosti tohoto světa. Byl totiž bez úhony pravý ctitel Kristův a mnohé podle apoštolských příkazů přesvědčoval, zapřísahal a káral neúnavně, všechny k hostině pravého Hospodáře zval a ty, které vyrval ze chřtánu ďáblova a do lůna svaté Matky církve uvedl, ustavičně posiloval božským pokrmem. Když potom milost boží vnukla jeho srdci myšlenku, aby zbudoval Hospodinu chrám ke cti blahoslaveného Víta mučedníka, vypravil posly k biskupu řezenskému, k jehož diecési, jak jsme svrchu pověděli, v té době Čechy náležely, aby mu podle kanonických předpisů udělil povolení postavit basiliku, vzkazuje mu toto: „Otec můj vystavěl kdysi Hospodinu chrám ke cti blahoslaveného Jiří, já pak s vaším svolením toužím zbudovati podle téhož obyčeje chrám ke cti blahoslaveného mučedníka Kristova Víta.“ Když to vyslechl ctihodný biskup, rozpjál ruce s díkůčiněním ke Kristu Pánu a pravil: „Synu mému, přeblaženému Václavovi vyřiďte, až se navrátíte, tento vzkaz: Chrám tvůj již před Pánem překrásně vystavěn stojí.“ Když to uslyšel kníže, zaradoval se v srdci, brzy položil základy kostela a i zdi jeho výborně postavil.

Ale tím nebyl ještě spokojen, nýbrž chtěl putovati do Říma k prahům blahoslavených apoštolů Petra a Pavla, aby si vyprosil od tehdejšího papeže, aby mu oblekl šat mníšský a posvětil ho na kněze, a aby se potom z lásky k Bohu vzdal knížectví a postoupil je svému bratru, až příliš, běda, oddanému světským zájmům, a sám aby v míru žije nějaké nové ovečky stádu Krista Pána získal. A byl by to vskutku učinil, kdyby mu v tom nebyla zabránila stavba basiliky, oníž se stala už zmínka. Avšak nepřítel pokolení lidského, jenž od samého počátku světa útočí na zástupy věřících, když nemohl nepřemožitelného služebníka Kristova ani s celou svou silou přemoci, uchýlí se k staré zbrani, snaže se zničití víru křesťanskou. Neboť jeho mladšího bratra, kterého jsme v předešlém vypravování přirovnali ke Kainovi a v jehož prospěch se hodlal, jak jsme se později zmínili, všeho vzdáti a odložití veškerou nádheru světskou, obelstil přemnoha radami zlých lidí, kteří těžce nesli, že musí zanechatí svých zvyků a že nesmějí konati věcí nedovolených, a zbrani vražedné nenávisti proti přesvatému bratru jej podnítil. Ačkoli však tento vnuknutím Ducha svatého to všechno předvídal, přece nejinak, než jako když jelen žizní po tekutých vodách,

24 Kristiánova legenda

toužil dosáhnouti palmy slávy mučednické ovšem nikoli z ruky bratra svého, neboť se obával jeho věčné záhuby a v Krista stále důvěru choval.

Dály se pak tyto věci za časů Jindřicha, krále Sasů, jenž si u nich první z milosti Kristovy korunu na hlavu posadil a s nímž byl tento blažený muž spjat ustavičným přátelstvím. Než pokračujme dále. Tedy Boleslav, jenž měl vlastní dům nebo dvorec na hradě nazvaném podle jeho jména, jsa již ze všech stran bodán střelami ďablovými a touhou po vládě rozněcován, když nastával svátek blahoslavených mučedníků Kosmy a Damiána, jenž se slaví dva dny před blahoslaveným archandělem Michaellem, domnívaje se, že je nyní vhodná příležitost, poněvadž je tam chrám zasvěcený ke cti těchto svátých, pozve jmenovaného bratra svého blaženého lstivě k sobě jakoby na hostinu, spíše však, jak skutek ukázal, na smrt. Ačkoli však to všechno bylo tomuto dobře známo, přece zachováváje si mysl statečnou, rozloučil se polibkem se všemi přáteli a příbuznými a poslední sbodem jim dav, vydal se na cestu, chráněn jsa zbraní víry.

Když tam přišel, shledal, že je všechno pro něho dvojace připraveno, totiž i hostina s velkou nádherou vystrojená i silná četa tajně ozbrojených nepřátel. Odebral se potom do chrámu a když se řádně zúčastnil bohoslužby, poručiv se Bohu a svatým Kosmovi a Damiánovi, jejichž výroční slavnost se toho dne konala, vstoupil vesele do domu hodovního. A když se srdce hodujících zlosynů, dávno napuštěná jedem vraždy, již rozehřívala pokrmy a nápoji, počali ponenáhlu ukazovati skrytou zbraň. Neboť měli meče pod pláští a za zády je skrývali, a stále na útok pomýšlejíce, třikrát povstali a třikrát zase usedli, poněvadž Bůh jim svou mocí zabránil ten čin vykonati, snad proto, že si přál posvětit zítřejší den, na nějž dosud nepřipadl žádný svátek. Když tedy svátec pozoroval, jak jsou rozdivočeni, zachoval sice nebojácný klid, ale přece spěchal, aby se co nejdříve zvedl od stolu. A když odcházel, přistoupil k němu nedaleko od místnosti hodovní jeden z jeho přátel, řka: „Hle, připravil jsem ti potají koně, vsedni na něj, můj pane, a hled' co nejrychleji odtud odjeti. Neboť hrozí ti smrt.“ On však nic nedbaje najeho slova, vrátil se zase do místnosti hodovní, chopil se poháru a pronášeje přede všemi přípitek prosebný, zvolal povýšeným hlasem: „Ve jménu blahoslaveného archanděla Michaela, vypijme tento pohár s prosbou a modlitbou, aby ráčil uvést naše duše nyní v pokoj věčné radosti.“ A když mu

26 Kristiánova legenda

někteří jeho věrní odpověděli: amen, vyprázdnil číši a políbiv všechny, vrátil se do svého hostinského příbytku a dopřáváje svým převzácným údům odpočinku, když se dlouho k Bohu modlil a žalmy zpíval, konečně unaven usnul.

I přiblížil se čas slaviti vigilie, jichž se blahoslavený muž, jako vždy, pobožně účastnil. Neboť tak zajisté lpěla jeho svatá duše na zvyklostech náboženství křesťanského a řádu církevního, že si dával od svých lidí předčítati o samých vigiliích v předeepsané době celé vypravování Starého zákona, což pokládáme za známku nejdokonalejších mnichů. A o největších svátcích, v sobotu velikonoční a svatodušní, kdy se konává hromadný křest v svaté církvi boží, aby nic z toho nechybělo, co Bohu náleží, jestliže se v čas křestních zkoušek neobjevily žádné děti, posílal na tržiště a všechny mladé otroky, které tam prodavači na prodej přivedli, jen z lásky k Bohu si kupoval, a tak svým dílem dílo boží podporuje, nesnášel nikdy tento blahoslavený duch, aby při božím obyčeji něco chybělo.

Čteš toto vypravování, milostivý biskupe, a nesmírně se divíš, jak to, co sami kněží církevní z milosti nejvyššího Boha, jak víš, stěží by dokázali, velmi svědomitě konal muž stavu laického, k tomu ještě stojící v čele národa, jenž je pokládán podle své přirozené povahy za národ zvlášť divoký. Prosím Tě, otče nejblaženější, abys čerpaje z vrozeného Tobě zdroje moudrosti, společně se mnou ty události, jež jsem vypsál a jež mám ještě vypsati, zaslouženou chválou zvelebil, neboť, jak jsi mi rozkázal, kromě toho, co jsem slyšel z Tvých úst, nebo cos pravdivého společně se mnou vyzvěděl od lidí plných víry a svatosti, ničeho jiného se nehodlám svým perem dotknouti. Ale pokračujme v započatém vypravování! Blahoslavený mučedník, jenž měl býti, jak jsme pověděli, brzy ozdoben korunou slávy a cti pro vytrvalost vdíle, chystá se odebrati k stánku Matky církve, aby jitřní modlitbou chválu Bohu vzdal. Touto pak milostí muž věčné paměti tak slynul, že nikdo nepochyboval, že přijde před rozedněním k bráně svatosti, aby vykonal modlitbu. A na tu hodinu druhý Kain čekal, pokládaje ji za příhodnou k provedení vraždy. Vidím zajisté, že se až do poslední písmeny naplní všechno, co kdy předpověděla kniha Písem svatých, jež i o zle jednajících se zmiňuje, řkouc: Každý, kdož zle činí, nenávidí světla. Neboť před nocí uložil bratr svatého mučedníka, vlastně ne již bratr; nýbrž zvrhlý bratrovrah, knězi kostela svatého Kosmy a Damiána, aby tomuto, až bude přicházeti, zabránil vůbec vkročiti do kostela, aby snad nebyl vysvobozen od svých věrných dvořanů a služebníků, kteří se dosud na lůžku zdržovali, nebo od

sběhnuvšího se lidu, a aby nebylo třeba poskvrniti a znesvětiti kostel zločinným krveprolitím.

Zatím, co toto píši, ejhle, přichází mi na mysl vzpomínka na nespravedlivé shromáždění Židů, kteří se sice báli, že by se poskvrnili, kdyby vstoupili do úřadovny Pilátovy, ale Pána usmrtiti se nebáli. Tak i tento neblahý katan vlastního bratra stěny chrámu krví poskvrniti se bojí, ale rukou svých od bratrovraždy nezdržuje. Svým vlastním výrokem, ty nejkrutější ze všech vrahů, jsi odsuzován a porážen, když se hrozíš, že by krví, kterou proléváš, bylo potřísněno místo svaté. Ale stalo se, jak jsi rozkázal. Neboť mezitím co vzácný mučedník spěchal před jitřní pobožností do chrámu, touže se pomodliti k Bohu Otcí co nejskrytěji v pokojíku přesvatého srdce svého, nerušen ještě šumem zástupů, chystá se proti němu úklad ze strany bratrovy a meč je broušen, aby Kristu byla oběť připravena. Ale proč bolest v srdci, proč slzy v očích dvojnásob rozmnožuji, když se nutím smrti spravedlivého a konec nevinného obšírně vypravovati? Má zajisté mnoho slov nesmírná bolest, ale s vysáním utrpení svátého mučedníka nesmím dlouho otáletí před těmi, kteří dychtivě touží o něm slyšeti. Vstane blahoslavený Václav, jenž se měl státí brzy obětí Kristovou, neboť prahl podle onoho svého svatého obyčeje pospíšiti do chrámu, aby mohl co nejskrytěji pokleknouti k delší modlitbě, dříve než by se sešel zástup lidu, a zatím co touží jako dobrý pastýř se svým stádem poslouchati a zpívati společně jitřní chvalozpěvy, brzy jest polapen do osidel úkladů.

Neboť kněz toho kostela, jeden z těch, od nichž vyšla nepravost z Babylonu, hned jak spatřil muže božského přicházeti, podle příkazu zločinců zavřel dveře kostelní. Povstanou i připravení úkladníci, totiž bratr s celou svou ozbrojenou četou. A spatřiv bratra, vyvolený vojín boží, chtěje mu díky vzdáti, obejmě paženi jeho šíjí a líbaje ho, pozdraví ho slovy: „Bud' stále zdrav, můj bratře, oplývej statky života pozemského i budoucího a ať tebe Kristus přijme k své věčné hostině, jako tys včera mne a mou družinu s takovou štědrostí pohostil.“ Ale na to on odpověděl zpupně a s posupným pohledem, vytasiv rukou meč, který měl skryt pod pláštěm: „Včera ovšem, jak chvíle toho žádala, jsem tě pohostil, nyní však takto bratr bratru poslouží!“ a máchnuv mečem, udeřil ho do hlavy, ale poněvadž tohoto moc Páně chránila, stěží dokázal, že mu krev vytryskla. Neboť hrůzou nad krutostí svého činu byl ten bídík tak ochromen, že i když po druhé udeřil, s údivem shledal, že nedokáže nic, co by bylo hodno silného muže. A tu blahoslavený Václav, zachytiv svou rukou jeho obnažený

28 Kristiánova legenda

meč, pravil: „Jak špatně jednáš, že mne zraňuješ!“ Když však zpozoroval, že on nikterak neupouští od započatého skutku, konečně ho uchopil, jak někteří praví, a sraziv ho k svým nohám řekl: „Hle, vidíš ty, jenž ses svým vlastním rozhodnutím zahubil, jako maličké zvířátko bych tě mohl svou rukou rozmáčknouti, ale daleka toho budiž ruka služebníka božího, aby se poskvrnila krví bratrovou.“ A vrátil bratru meč, který mu odňal a maje ruku od něho již krví potřísněnou, rychle spěchal ke kostelu. Avšak onen bídník běže za ním, volal hlasem velikým: „Druhové moji, druhové moji, kde jste? Prašpatně pomáháte svému pánu a uboze mu přispíváte, ačkoli je v takové tísní!“ A tehdy vyběhl celý zástup zlosynů ze svých úkrytů a s mnoha meči a kopími proti němu vyrazivše a těžkými ranami se naň sápadíce, zahubili ho přede dveřmi chrámu. A tehdy na tom zápasišti jeho svatá duše vysvobozená z vězení tohoto světa a krví oslavená odešla vítězně k Hospodinu, dne 28. září, zatím co se nebe radovalo a země plakala, léta od vtělení božího devítistého dvacátého devátého.

A jeho bezduché tělo matka, kterou nedávno pro její hříchy zapudil a pak zase v pokoji pro lásku Kristovu zpět povolal, a někteří věrní vzali a jen tak do hrobu je položivše, zemí je přikryli, ne jak se slušelo pro mučedníka, ale jak se děje s obyčejným člověkem, neúčastným cti a blaženosti. Než onen blahoslavený bojovník povstane z utrpení a ponížení k hojnější slávě, a čím potupněji jednali synové ďáblů a údové jeho s vzácným mučedníkem, tím dražší je jeho příchod Hospodinu a spolunebešťanům. Stane se druhem andělů, společníkem apoštolů, spoludědicem mučedníků, je účasten pokoje vyznavačů, nevinnosti panen a obdrží korunu věčného mládí a krásu nepomíjejícího půvabu. A tak pohrdnuv vévodstvím vznešenosti pozemské, v němž kdysi mocí svou vynikal, jako pravý vévoda a mučedník vstoupil do království nebeského. Ale protože máme tak suchý sloh a jsme tak nevzdělaní, ponechme tuto látku moudřejším lidem a obraťme své pero k prostému vypsání jeho zázraků!

Krev blahoslaveného mučedníka, jež byla od bezbožníků bezbožně prolita a po zemi a po stěnách se rozstříkla, umyta byla vodou a utřena. Ale když tam druhého dne znovu přišli ti, kteří ji před tím smyli, najdou stěny i zemi poskvrněné krví, jako by jich nebyli nikdy vodou opláchni, a znovu spěchají je očistiti. Teprve když ještě po třetí to učinili a viděli, že nemají úspěchu, odešli. Ale vrahové svatého mučedníka, nehodlající toho, jež až k smrti pronásledovali, ani po smrti šetřiti, rychlou jízdou do hradu Prahy pospíšili a všechny jeho přátele, – a věříme, že dobří lidé to byli, kteří k dobrému člověku přilnuli rozličným způsobem krutě zahubili a jejich děti za živa do hloubi řeky Vltavy potopili. A poněvadž byli účastni mučednictví, věříme, že se stali účastnými i slávy, a třebaž my nehodní neznáme jejich počtu a jmen pro množství jejich, přece podle pravdy věříme, že Bůh je zná a že si je vyvolil. Shromáždil pak blahoslavený muž, dokud ještě žil, kolem sebe nemalé množství kleriků a sluhů božích, které pronásledovatelé svatého mučedníka tak stíhali, že téměř žádný z nich ve vlasti nezůstal, tak že tu vpravdě vidím splnění toho, co bylo, jak čteme, zvláště o Pánu předpověděno: Bijte pastýře a rozprchnou se ovce stáda. Když však nyní má pero mé vylíčiti, jak těžce hněv a pomsta Hospodinova vzplály proti nepřátelům, aj, musím velebiti divotvornou moc Boha, jenž se vždycky přespravedlivým mstitelem ukazuje, aby jako věrný ručitel splnil to, co kdysi slíbil, řka: Mně náleží pomsta a já odplatím. Nebol někteří ztěch, kteří proti svatému Páně s krutou myslí povstali, nebo kteří jen svým souhlasem takového zločinu účastníky se stali, zlými duchy jsouce štváni, na pustá místa prchli a bídnu a zaslouženou smrtí byvše potrestáni, už se neobjevili, někteří pak ochrnutí a neplodní až do smrti zůstali, jiní z nich zase jako psi hubami štěkající a zuby skřípějící pomreli. A tak celý jejich rod byly abych tak řekl, z kořene vyhlazen. Jestliže však přece někteří z nich zůstali na živu, vlastníma rukama obživý si hledají.

Tělo blahoslaveného mučedníka odpočívalo pohřbeno v kostele svatého Kosmy a Damiána po tři roky. Potom však zjeveno bylo některým služebníkům božím, aby toho služebníka božího z místa, kde byl pohřben, přenesli do basiliky sva-

30 Kristiánova legenda

tého Víta mučedníka, kterou v metropoli pražské působením božím od základu vystavěl a okrasami chrámovými znamenitě ozdobil a v níž jednou, procházejíc se, když byla budována, pronesl prý verš žalmistův: Toť bude obydlí mé na věky věkův. A to ráčil dobrotivý Hospodin způsobiti k chvále a slávě jména svého a na důkaz zásluhy blahoslaveného muže, aby se nad slunce jasněji objevilo všem národům, že Bůh všemohoucí ve své dobrotivosti národu českému, který se teprve nedávno k němu obrátil, velkého ochránce přichystal podle slov Písma, že v každém národě, kdož se Boha bojí a činí spravedlnost, příjemný jest jemu, a že kdež se rozhojnil hřích, ještě více rozhojnila se milost.

Bylo to oznámeno onomu bratrovrahu a poněvadž se skrýval pod pláštěm vojína křesťanského, nemohl odolati zázraku božím a počal se rozpomínati, třebaš pozdě, na svůj hřích. I poslal lidi a nařídil jim, aby přenesli svaté tělo za noci, s tou podmínkou, že nebudou-li svaté údy před svítáním dopraveny tam, kde mají býti pohřbeny, všichni ti, kterým to bylo uloženo, budou zcela jistě mečem utraceni. Přišli tedy v noci, vzali přesvaté tělo a naloživše je na vůz, vezli je až k nějakému potoku, jenž se nazývá Rokytnice. A ejhle, vody v něm tak přibýlo, že i z břehů vystoupila a všechny louky zaplavila, a tak ti, kteří tělo vezli, leda smrti se mohli nadíti. A když v takové tísní se octli, napadlo je, aby si modlitbou k blahoslavenému Václavu vyprosili od něho slitování, neboť ten mučedník ráčil přemnoha zjeveními naznačiti, aby byl přenesen. I řkou: „Ó blahoslavený mučedníku, poněvadž jsme hleděli vyhověti zbožně tvému rozkazu, nyní máme býti všichni potrestáni mečem vražedným.“ Ale přece se namáhají, aby zhotovili most, ať už jakýkoliv. Mezi touto prací se najednou ohlédnou a vidí, že stojí i s vozem, na němž bylo tělo vzácného mučedníka, na té straně řeky, kam chtěli přejíti.

I vidouce to sluhové svatého mučedníka, velikým hlasem a z celého srdce velebí Boha a svatého svého, že své služebníky vtakovém nebezpečí postavené tak zázračnou pomocí vysvobodil. Tak se dobrotivost Hospodinova, tak se zásluha služebníka jeho takovým divem ukázala, tak sláva boží a tak moc mučedníkovy byla dosvědčena, když i tělo jeho důstojným přenesením bylo uctěno i nosiči jeho ostatků takovým zázrakem byli vysvobozeni. Spěchajíce dále k řece Vltavě a shledavše, že jest most porušen, jali se naříkati a nadto ještě počali býti zemdleni, a nemohouce tělo světcovo vůbec pozvednouti, znovu se počali modliti, aby jim podle svého obvyklého milosrdenství pomohl, aby neztratili života časného, poněvadž už mýjelo jitřní kuropění, knížetem za lhůtu určené.

A brzy poznali, že byli vyslyšeni, zvedli jej na ramena, jako kdyby nebyl nikdy nic vážil, a přešli bez nesnázi prolomený most, díky Bohu vzdávající. Došli pak už bez překážky a zdržení k místu, které si kdysi světec přichystal. Když pak tu zapálili světlo a na něho pohlédli, viděli, že jeho tělo je neporušeno a všechny jeho rány že jsou zahojeny, mimo tu jedinou ránu, kterou mu jeho překrutný bratr do hlavy zasadil. Vlastně, ačkoliv i toto místo bylo zahojeno, přece se od ostatních lišilo, jako by bylo nějakou bílou mázdou pokryto. Také tuto hleděli tedy smýti i ukázalo se, že je stejné jako ostatní.

V téže pak době byl prý mezi lidmi, kteří se starali o ten pohřeb, nějaký duchovní ctihodného života, jenž byl spjat s tím světlem, dokud žil na tomto světě, nejvěrnějším přátelstvím. A ten hladě přesvaté tělo po jednotlivých údech, vzal ruku světcovu do své ruky, maje oči zalité proudem slz, a jak se lehce dotýkal jejích nehtů, shledal, že jeden z nich je uvolněn. I promluvil žalostným hlasem ke svým druhům „Běda nám hříšníkům, přesvaté tělo jest, jak se zdá, velmi blízké zkáze. Neboť, ejhle, nehty se již zjevně viklají.“ Ostatní však kárajíce ho, pravili: „Proč takto mluvíš; bratře, což tvůj rozum nechápe, že za oddanost, s jakou jsi k němu lnul, chce tobě poskytnouti kousek ostatku ze svého těla?“ A tu on bije se pěstí v prsa řekl: „Věřu, věru, myslím i já, že tomu tak jest.“ A uchopiv znovu přesvatou ruku, dotkne se opět nehtu, ale shledá, že tak pevně tkví v mase, jako by se na něm nebyla před tím ukázala ani známka uvolnění.

Také ucho jeho, které mu bylo ranou meče docela utáto a které našla jeho sestra, poučena jeho zjevením, bylo nyní nalezeno zcela zdravé a k svému místu přirostlé. Neboť řečená ctihodná paní, totiž sestra blahoslaveného mučedníka jménem Přibyslava, byla naučena od samé kolébky Kristu Pánu sloužiti podle přikázání evangelia bez úhony. Když ji totiž Hospodin zbavil jha manželského, zcela se oddala službě boží, horoucně toužíc zahaliti se rouchem posvátným a ve dne v noci ustavičně na modlitbách, v bdění a postech trvajíc. K té přistoupil ve vidění blahoslavený Václav a pravil: „Ucho mi uťali pronásledvatelé moji, kteréžto od té doby, co bylo uťato leží dosud mezi stromem stojícím vedle kostela a zdmi kostela samého.“ Obdrževši toto zjevení vytrhla se ctihodná paní ze spánku a vyhledavši to místo u kostela, nalezla poklad přesvatého ucha, kde vskutku leželo, a zvednuvši je s úctou a velikou radostí a všemohoucímu Bohu díky vzdávajíc, šla k hrobu bratra a pána svého a mučedníka, s několika nejvěrnějšími v největší uctivosti jej otevřela, ucho tam vložila a s veškerou bedlivostí zase jej zavřela. Toto ucho bylo tedy po přenesení jeho ctihodného těla nalezeno,

32 Kristiánova legenda

jak jsme prve řekli, tak neporušené a k tělu přirostlé; jako by se ho meč nikdy ani nedotkl.

Shromáždivše se tedy kněží i zástupové, kolik jich přijíti mohlo, uložili za zpěvu hymnů a písní tělo do rakve a pochovali je v basilice svatého Víta mučedníka, kde přispěním Páně pro zásluhy svatého Václava mučedníka mnohé a nesčetné zázraky se dějí k chvále a slávě jména Krista Pána našeho. Slaví se pak památka přenesení jeho 4. března, z milosti Pána našeho Ježíše Krista, jenž s Otcem a Duchem svatým živ jest a kraluje na ,věky věků, amen.

Nyní s pomocí boží budu vypravovati těm; kteří upřímně si přejí býti poučeni, o novém mučedníku nové zázraky.

Když po umučení a vítězství slavného bojovníka Kristova a poupadnutí hvězdy, jež po celé zemi svou zásluhou zářila, byli ti, kteří k němu, jak jsem řekl, oddaně přilnuli a které kolem sebe shromáždil, aby Kristu sloužili, jednak od bezbožníků mečem pobiti; jednak. rukama nespravedlivých v řece pohřbeni a ostatní se po celém světě rozprchli, jeden člen jeho družiny jménem Podiven, O němž jsme řekli, že byl účastníkem a společníkem všech skutků, které mučedník prve konal, a o němž jsme slíbili vyprávěti, k čemuž se nyní strojíme, když jeho pán odešel z tohoto světa ke Kristu, uprchl k Němcům a žil tam dlouho ve vyhnanství. Později však, když se domníval, že byl ve vlasti pokoj obnoven, vrátil se zpět a nějaký čas se zdržoval doma, dlouho se skrýváje. I pověděl bych o něm, jakou vroucí láskou a s jakou neporušitelnou věrností miloval svého pána, dokud byl na živu, kdyby sama ta věc, o níž chci psáti, nebyla toho dostatečným důkazem.

Ten pociťuje jednoho dne krutěji než obyčejně bolest, kterou v srdci choval od té doby, co ztratil svého pána, chopil se meče a rychle pospíšil do domu nějakého muže, o němž věděl, že byl hlavou spiknutí směřujícího k zavraždění svatého Václava a že především jeho rukama byl tento blahoslavený usmrcen. A když tam přišel, našel ho ležícího v parní lázni, jež se nazývá v obecné řeči stuha. Tu on vida jej přicházeti, pozdravil ho po způsobu lidovém: „Buď zdrav, příteli, buď zdrav.“ Tento však, maje srdce bolestí rozbouřené, odpověděl mu: „O mé zdraví a spásu se Bůh postará; ty však jsi již dříve všeho zdraví a spásy pozbyl a proto ve svém hříchu zemřeš a na věky zahyneš.“ A obořiv se na něho, usmrtil ho. A doufaje, že se může zachrániti útekem, kvapně odešel.

I uchýlil se do lesa, ale když se tam již bezstarostně pohyboval, smrt dvořanova a vražedný čin byly oznámeny onomu bratrovrahovi a ten dal les rychle obklíčiti svými služebníky a hned ho chytili a oběsili.

Veliký div hodlaje nyní vypravovati, přiznávám se, že jsem se pro jeho velikost rozmýšlel, zda nemám o něm pomlčeti, ale poněvadž jej ustavičně hlásají ústa přemnohých, kteří se o něm nad slunce jasněji přesvědčili, pokládal jsem

34 Kristiánova legenda

za nedůstojné sebe, abych o něm pomlčel. Visel tam po tři léta; ani pták, ani dravá šelma, ba ani přirozený rozklad a hniloba lidského těla se ho nedotkly, nýbrž jako by žil, nehty a vousy mu vyrostly a jeho vlasy zešedivěly až k úplné bělosti. Konečně onen bratrovrah z rozmrzelosti nad tím, poněvadž se všude vypravovalo o zázraku Páně, kázal ho na témž místě do země zahrabati. Ale ani tak skutky boží nemohly býti skryty, ba naopak, aby zásluhy služebníka jeho byly zjeveny lidem, vídali kolemjdoucí velmi často nebeské světlo nad jeho hrobem. To se dalo tak dlouho, až přicházeli lidé odevšad, počali obětní dary přinášeti, na důkaz zbožné úcty na hrob je kladli a ve svých životních starostech k Bohu a k tomuto zabitému o pomoc se obraceli. Po nedlouhé době tělo toho muže bylo z onoho místa vyzdvíženo a přeneseno ve zbožném průvodě kněží a nábožných mužů i žen a pochováno na hřbitově kostela svatého Víta, takže svatý Václav, pochovaný v kostele a onen dvořan pochovaný venku, jsou jen zdí od sebe odděleni.

A tuto slávu mu získala upřímná věrnost, s jakou svému pánu po celý život spolehlivě sloužil, neboť když byl správcem nade všemi, kteří žili v domě svatého Václava, téměř všechny domácí lidi až k posledním kuchařům tak vzdělal, že mezi dvořany nebylo téměř nikoho, aby nedovedl hymny žalmistů zpívati a psáti, nebo aby se nenaučil něčemu užitečnému pro církevní obřady. Všechny jako vlastní syny miloval a ode všech také jako otec byl ctěn. Jestliže pak mu bylo někdy uloženo, aby almužnou rozdal deset peněz; sám pro věrnost k svému pánu jich přidal pět. A když dostal příkaz, aby rozdělil potravu třiceti nebo více chudým, sám přidal ještě patnácti. A proto si zasloužil, aby uslyšel od Boha, podle slibu jeho, slova evangelia: „To dobře, služebníče dobrý; protože nad málem byl jsi věrný, nad mnohým tebe ustanovím.“ A se svým pánem tělesným zasloužil si vejíti v radost Krista všemohoucího, trvající bez konce. Světla pak planoucí bývalo v noci vídati v basilice; kde oba světci odpočívají, a mnozí slychali tam často hlasy andělů zpívajících žalmy.

Ačkoliv tedy svatý a časté vzpomínky hodný a velebný patron náš Václav všem, kteří ho prosí, ve svém milosrdenství a dobrotivosti pomoc poskytuje, přece obzvláště uvězněným a do žaláře vsazeným neustává pomáhati. Vždyť tu se také jeho milosrdenství projevil prvním zázrakem po velebném přenesení jeho těla. Neboť když nějací obžalovaní, spoutaní železnými okovy, byli podle obyčeje své vlasti drženi ve velkém počtu v obecním vězení, k těžkým trestům jsouce odsouzeni, takže žádný z nich se nemohl ničeho jiného nadíti než smrti, napadlo jim v těch úzkostech postaveným jedné noci, jak věříme, působením božím, aby poprosili blahoslaveného Václava, aby se nad nimi slitoval: „Pane Bože,“ říkají, „pro zásluhy a modlitby pána našeho Václava, tvého přesvatého svědka, rač nám v této naší úzkosti svou osvědčenou mocí přispěti.“ Následující noci, zatím co všichni na tomto světě pokojným spánkem odpočívali a jen tito ubožáci nevěděli, co je to odpočinek, boží moc, jež sužovaným často dobrotivě pomáhá, i jim přispěla. A nejprve zazněl jakoby hlas nějakého zvonku v uších jejich a potom světlo podivné jim všem v žaláři počalo zářiti. A najednou dřevo, jimž nohy všech byly sevřeny, ohnulo se jako luk a brzy všichni nohy své z klády vytáhli: Vidouce pak, že zázračná moc Páně jim pro zásluhy svatého Václava pomáhá, nabyli již naděje na spásu, a jsouce jí posilováni, volali nepřetržitě: „Bože, Otče Pána našeho Ježíše Krista, pomoz nám, svým sluhům v tebe důvěřujícím pro zásluhy a modlitby svatého Václava, jenž pro lásku k tobě od bezbožníků byl zavražděn.“ Ihned se ukázala zázračná moc

Kristova a jednomu každému z nich spadl obojek, rozlomiv se, s šije na zemi. A propuštění byvše ze žaláře chodili po kraji a vypravovali o tom velikému divu božím, který na vlastní oči spatřili.

Když se zpráva o tomto zázraku pro jeho velikost a slávu všude rozšířila, stalo se, že se nějaký uvězněný pohan dověděl, že svatý Václav má převelikou péči o to, aby lidé v žaláři věznění byli vysvobozeni. A slyše to; protože nesmírnou tísní byl sklíčen, učinil slib, říka: „Jestliže mne Bůh svatého Václava a Bůh křesťanů z tohoto neštěstí svou dobrotivostí vytrhne a dřívější důstojnost mi navrátí, uvěřím v Krista Syna božího, křest spásy přijmu a z celé mysli své se zaslíbím náboženství a milosrdenství křesťanskému i syna svého tomu

36 Kristiánova legenda

mučedníku do věčné služby odevzdám.“ Sotva domluvil, a ejhle, všechny okovy spadly s něho. A po druhé a po třetí ho chytili a novou křivdu páchající, do žaláře ho uvrhli, ale jako před tím, okovy a pouta s něho spadly. A tu jeho páni pro opětovný zázrak zbožnou úctou jsouce naplněni a vděk Bohu činíce, dovolili mu, aby svobodně odešel. Byv tedy propuštěn, ihned se dal ve svaté víře vyučiti a pokřítí, a když odevzdal mučedníkovi syna, kterého mu zaslíbil, ještě mnoho let potom žil.

Ale ještě nějaký jiný obžalovaný byl stejným způsobem podle rozkazu uvržen do žaláře, a když svatého Václava hlasitě a s hojnými vzdechy vzýval, aby se nad ním slitoval, jako předešlému, tak i jemu spadla všechna pouta s rukou i nohou. Ale nevěříce mu, uchopili ho a prodali ho za cizí peníze do daleké země, nevědouce, že Bůh je vládce celého světa a že Hospodinova je země a plnost její, a domnívající se také, že blahoslavený mučedník nemůže vyslyšeti modliteb lidí daleko vzdálených. Ale když ho odváděli, pro zásluhy blahoslaveného Václava spadla náhle pouta s rukou jeho a železný obojek s hrdla jeho. Ti pak, kteří ho koupili, ačkoli to pohané byli, spatřivše tak veliký div boží, nechali ho svobodně odejiti.

Po nedlouhém čase kázal kníže vsaditi do žaláře nějakého jiného člověka. A když se tento s hojnými vzdechy k Pánu modlil, řka: „Pane Bože, pro zásluhy blahoslaveného Václava, pomoz mi,“ stalo se kteréśi noci, že uprostřed svých úzkostí usnul. A když se náhle vytrhl ze spaní, jak se stává usouzeným lidem, viděl, že stojí za hradem na volném prostranství a ani pouta nebyla najeho nohou, ani obojek na krku, ani okovy na rukou jeho. I vrátiv se k správci vypravoval mu, jak byl mocí boží zázračně vysvobozen. Správce pak poznáv zázračnou moc boží a působení blahoslaveného mučedníka v tomto divu, daroval obžalovanému svobodu.

A zase chci vám, kteří z lásky k tak znamenitému muži tu stojíte, o novém mučedníku staré zázraky vypravovati.

V městě Praze byla nějaká žena, slepá a na celém těle ochromená a ta přišedši do kostela svatého Víta, padla na zemi před hrobem svatého Václava a tak dlouho se plna víry modlila, až podle své zásluhy nabyla znovu zraku a zdraví celého těla.

Jindy se stalo, že nějaký člověk byl jat od svých věřitelů a železnými okovy spoután, protože neměl, čím by půjčovatelům zaplatil. A náhodou ti lidé, kteří ho spoutali, posadili ho pod chrámem, kde je pochováno tělo blahoslaveného

Václava. A tu on v takové jsa úzkosti, vztáhl ruce obtížené okovy k nebi a obraceje svůj zrak k chrámu, takto se modlil: „Bože, pomoz mi pro zásluhy a přímlyvy svatého Václava.“ Jak to řekl, ihned byly rozvázány ruce jeho, i propustili ho.

Byl v zemi Franské nějaký muž na nohy chromý, jemuž se ve snách zjevil muž v bílém šatě a povzbuzoval ho řka: „Vstaň a jdi do města Prahy, do chrámu svatého Víta; tam odpočívá tělo blahoslaveného Václava mučedníka a tam nabudeš opět zdraví.“ A když on toho nedbal, znovu k němu přistoupil v témž šatě ten, který se mu již dříve zjevil, a řekl jemu: „Proč jsi nevykonal rozkaz můj a proč jsi nešel tam, kde máš opět nabýti chůze.“ Tu on jako u vytržení myslí procitnuv, vděčně řekl: „Jdu, Pane.“ A vstav a o hůl se opíraje, šel ke kupcům, kteří se tam chystali, a zaplativ jim, dosáhl toho, že se s jejich pomocí dostal až do uvedeného místa. A vstoupiv do chrámu svatých, vrhl se před tvář všeho lidu na dlažbu a dlouhou modlitbou s pláčem prosil Pána, aby se nad ním pro zásluhy svatého Václava slitoval. A když vstal od modlitby, milosrdenstvím božím upevněna byla kolena jeho adíky vzdával Bohu a blahoslavenému Václavu, pro jehož zásluhy jej Pán uzdraviti ráčil.

Když se slavná pověst o těchto a podobných zázracích blahoslaveného mučedníka všudy rozšířila, upadli někteří lidé v pokušení, aby se zmocnili ostatků blahoslaveného těla a pro sebe si je ponechali nebo svým přátelům je rozdali. Někteří se ovšem o to snažili z dobré vůle a s dobrým úmyslem, aby sejméno mučedníkovu všude rozšířilo, pakli se však o to pokoušeli někteří se zlým úmyslem nebo ze ziskuchtivosti, v zápětí je stihla pomsta. Nuže sestra jeho Příbyslava, jež pod posvátným rouchem řeholnice, pokud lidské oko může usouditi, přesvatě žila, zúčastnila se takového činu, majíc za pomocníka při svém podniku kněze téhož chrámu Štěpána. Ale nějaký inklus, zazděný poustevník, přebýval vedle chrámu, k němuž lnuli jako k člověku přesvatému a podle jeho špatné rady se toho dopustili. Zkrátka, v smluvenou noc přišli a vytáhnuvše ho ze zazdění, učinili ho účastníkem svého činu. Vykopavše pak velebné tělo, začali se svou darebností. Neboť syn toho kněze uchopil velmi nevázně čelist svatého muže a vytrhl ji. I zavinuli ji do roušky a ostatní tělo zase zahrabali do země. Pro sebe si pak každý z nich podržel část ostatku podle libosti a část rozdali svým přátelům. Ale brzy je všechny postihla nenadálá pomsta boží. Poněvadž se to však stalo, jak známo, v nedávném čase a přemnoha lidem je to povědomo, pokládal jsem za zbytečné, abych vypravování o tom pojal do tohoto dílka. Jen

tolik zaznamenávám, že náhlou a nenadálou smrtí překvapeni z tohoto světa odešli. Nyní chci vypravovati o jednom zázraku, jež Kristus, Bůh všemohoucí, v nedavném čase skrze bojovníka svého ukázati ráčil.

Když větší počet rozličných lidí byl držen v žaláři, jedni pro své provinění, jiní však pro pomlavy žalobců, a už velmi dlouho byli věznění, vysílajíce modlitby k Hospodinu, aby pro zásluhy svatého Václava byli vysvobozeni, dosáhli, že byli propuštěni na svobodu. Ale poněvadž někteří lidé nevěřící tomu doporučovali, aby se jim zabránilo svobodně odejítí, protože prý nebyli vysvobozeni zázračnou mocí Boha a svatých, ale protože podplacený strážce vězení je a ještě mnohé jiné zbavil pout, bylo rozhodnuto, aby byl zkoušen božím soudem. Atak zatím co se sešel veliký zástup rozličného lidu, bylo do ohně vloženo železo a do Běla rozžhaveno, a když byl přiveden strážce, uložili mu, aby je v holé ruce nesl až k místu v poli vyznačeném. On nic neváhaje, nýbrž důvěřuje v zásluhy světce, vzal železo z ohně a daleko za cíl je nesl, a kdyby mu nebyli ostatní v tom zabránili, snad by s ním byl doběhl třikrát tak daleko. Tím byla každá sebemenší pochybnost vypuzena ze srdcí všech a chválili a oslavovali Boha, že jen pro své milosrdenství a na přímluvu svého mučedníka Václava vězně ze žaláře vysvobodil.

Kdybych se tedy pokoušel obsáhnouti svým perem všechny zázraky blahoslaveného mučedníka, které Hospodin skrze něho ukázati ráčil, dříve by se mi světla denního nedostávalo než stránek knihy. Neboť všemohoucí Hospodin k chvále a slávě jména svého a na přímluvu bojovníka a mučedníka svého svatého Václava některé ze žaláře a mnohé z pout vysvobozuje, jiné z pohrom a všelijakých nemocí vytrhuje a soužení i nesnázi rozličných a nepřátel viditelných i neviditelných je zbavuje. Také ve válce bojující často Bůh na prosby tohoto světce zázraky a slavnými skutky podporuje a všem, kteří Václava vzývají, pomáhá, jako i jemu samému, dokud žil, nejednou živými a jasnými znameními ku pomoci přispěl. Neboť jeden hrad, zvaný Kouřim, tenkrát ještě počtem lidu mocný, povstal a pokoušel se s knížetem, který v něm žil, postavit se na odpor tomuto světcu. Ale když bylo na obou stranách dosti lidí pobito, tu se shodli všichni na tom, aby jen oba vévodové spolu zápasili, a kdo z nich zvítězí, ten že bude vládnouti. Když pak vévodové proti sobě postupovali, chtějíce se utkati, ukázal nebeský Bůh kouřimskému vévodovi nebeské vidění, jak totiž svatý Václav má na čele zářící podobu svatého kříže. Jakmile to uviděl, odhodil daleko zbraň, vrhl se mu k nohám a prohlašoval, že nikdo nemůže přemoci toho, komu

Bůh takovým znamením pomoc přináší. Když to pověděl, pozvedl ho svatý vévoda, aby mu dal políbení míru a upevnil pokojně nad ním i nad jeho krajem své panství, uděliv mu moc, aby spravoval ten kraj, pokud bude živ. Vpravdě kříž uviděl, poněvadž Krista následoval, a přešťastně došel království, kde Kristus kraluje s Otcem a Duchem svatým na věky věků, amen.